

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การติดต่อสื่อสารในงานส่งเสริมการเกษตร

Rogers (1971 : 13) ได้นิยามการติดต่อสื่อสาร (communication) ว่า เป็นกระบวนการถ่ายทอดข่าวสารจากผู้ส่งไปยังผู้รับด้วยเจตนา เพื่อที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมบางประการของผู้รับ โดยผ่านช่องทาง (channel) ซึ่งสามารถนำสารไปถึงผู้รับได้

การสื่อสารการเกษตร หมายถึง กระบวนการวางแผนการจัดการข้อมูลข่าวสารและวิชาการเกษตรที่เหมาะสม รวมทั้งวิชาการในสาขาที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตของเกษตรกรในการพัฒนาชนบทให้มีการถ่ายทอดผ่านสื่อต่าง ๆ ไปสู่เกษตรกร เพื่อเป็นตัวเร่งสนับสนุนองค์ประกอบอื่น ๆ ในการส่งเสริมการเกษตรและการพัฒนาชนบทให้มีประสิทธิภาพ (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2525 : 4)

กรมส่งเสริมการเกษตรได้ใช้ระบบสื่อสารการเกษตร ในการปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตรของประเทศ ซึ่งระบบดังกล่าวเป็นการถ่ายทอดวิชาการความรู้สู่เกษตรกรในสองลักษณะ ลักษณะแรก คือการใช้เจ้าหน้าที่เกษตรตำบลออกเยี่ยมเยียนเกษตรกร ลักษณะที่สอง คือการถ่ายทอดความรู้ผ่านสื่อวิทยุ หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ เอกสารคำแนะนำ และหน่วยเผยแพร่เคลื่อนที่ (กังสดาร, 2525 : 50)

ดิเรก (2527 : 74-78) กล่าวถึงวิธีการติดต่อสื่อสารในงานส่งเสริมการเกษตร โดยจำแนกตามจำนวนบุคคลเป้าหมาย ว่ามี 3 วิธี คือ

1. วิธีการติดต่อแบบบุคคล (personal contact)
2. วิธีการติดต่อแบบกลุ่ม (group contact)
3. วิธีการติดต่อผ่านสื่อมวลชน (mass media)

โดยการติดต่อผ่านสื่อมวลชนนั้น จะเป็นประโยชน์ในงานส่งเสริมการเกษตรหลาย ๆ แห่งเพราะมีความรวดเร็ว จึงใช้เวลาน้อยในการติดต่อกับชนกลุ่มใหญ่ ครอบคลุมได้ใน

เนื้อที่กว้างขวางกว่า เปลืองค่าใช้จ่ายน้อยกว่าเมื่อเปรียบเทียบจำนวนที่ใช้จ่ายต่อหัว ของค่าใช้จ่ายกับกลุ่มบุคคลเป้าหมาย สื่อมวลชนจะมีบทบาทในการกระตุ้นให้เกิดการตื่นตัว สนใจเกี่ยวกับสิ่งปฏิบัติความรู้ใหม่ ๆ

จากการศึกษาของ เสน่ห์ (2524 : 135) เกี่ยวกับการสื่อสารทางการเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในชุมชนประเทศไทย พบว่า ในด้านการสื่อสารทางการเมืองประชาชนในชุมชนชนบทส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลจากการเปิดรับสื่อมวลชน มากกว่าการสื่อสารระหว่างบุคคล และจากการศึกษาของ วัลลภา (2525 : 97) พบว่าสื่อมวลชนที่เกษตรกรใช้บริการมากที่สุดคือ วิทยุการเกษตร รองลงมาคือ เอกสารการเกษตร บทความเกษตร และโทรทัศน์การเกษตรใช้น้อยที่สุด

บทบาทของสื่อมวลชนในงานส่งเสริมการเกษตร

วัฒนา (2529 : 115) กล่าวถึงบทบาทของสื่อมวลชนในงานส่งเสริมการเกษตรไว้พอสรุปได้ดังนี้

1. สื่อสารมวลชนทำหน้าที่คอยรายงานความเคลื่อนไหวต่าง ๆ เป็นสะพานเชื่อมโยงการพัฒนาความเจริญก้าวหน้าด้านต่าง ๆ ในวงการอาชีพเกษตร ช่วยกระตุ้นให้เกษตรกรตื่นตัว สนใจจะทำตามหรือเลียนแบบผู้ที่ประสบความสำเร็จ

2. สื่อสารมวลชนช่วยในการตัดสินใจของเกษตรกร ตัวสื่อเองไม่สามารถช่วยในการตัดสินใจได้แต่ข่าวสารต่าง ๆ ที่ได้รับจากสื่อมวลชนทั้งในด้านนโยบายและวิธีการผลิตและอื่น ๆ จะช่วยให้เกษตรกรตัดสินใจได้

3. สื่อสารมวลชนช่วยสร้างฐานะทางสังคมให้แก่เกษตรกรหัวก้าวหน้า ช่วยให้เป็นคนหูตากว้างไกลเป็นที่ยอมรับนับถือของสังคม

4. สื่อสารมวลชนทำหน้าที่ให้ความรู้ข้อคิดเห็นแนวทางปฏิบัติและอื่น ๆ รวมความแล้ว สื่อมวลชนก็คือครูผู้สอนผู้ให้ความรู้แก่เกษตรกรช่วยทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรดีขึ้น

Kers and Kaporn (1965 : 18) ได้ศึกษาถึงสิ่งที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับนวัตกรรมของเกษตรกรในประเทศบราซิล อินเดียและไนจีเรีย พบว่า วิทยุเป็นสื่อที่มีอิทธิพลมากในการยอมรับนวัตกรรม และเป็นสื่อที่มีราคาถูกลงกว่าสื่อชนิดอื่นในการใช้เป็นตัวเชื่อมระหว่างผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับเกษตรกร

เนื่องจากสื่อเสียงตามสายในหมู่บ้านมีรูปแบบรายการและเป็นสื่อที่มีความคล้ายกับสื่อวิทยุกระจายเสียง จึงเห็นสมควรที่จะนำเสนอถึงเรื่องประเภทรายการทางวิทยุกระจายเสียงตลอดจนงานวิจัยการรับฟังวิทยุที่สอดคล้องกับการศึกษาในครั้งนี้ด้วย

การใช้วิทยุกระจายเสียงในงานส่งเสริมการเกษตร

ณรงค์ (2530 : 385) เสนอไว้ว่า วิทยุกระจายเสียงสามารถใช้เป็นสื่อในงานส่งเสริมการเกษตรได้ดี นักวิชาการบางคนถึงกับกล่าวว่า การส่งวิทยุกระจายเสียงเปรียบเสมือนการตั้งสำนักงานส่งเสริมซึ่งให้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือทีเดียว

Jamison and McAnany (1978 : 59 - 96) ได้กล่าวถึงกลวิธีการจัดรายการวิทยุเพื่องานส่งเสริมเผยแพร่ความรู้ พอสรุปได้ดังนี้

1. การใช้วิทยุกระจายเสียงแบบเปิด (open broadcasting) เป็นวิธีจัดรายการที่จัดขึ้นทั่ว ๆ ไปในการให้ข่าวสารความรู้และความบันเทิงกับผู้ฟัง โดยไม่มีการจัดกลุ่มผู้ฟังหรือใช้สื่ออย่างอื่นมาสนับสนุนการฟังรายการ

2. การใช้วิทยุกระจายเสียงเพื่อการรณรงค์ (radio campaigns) เป็นการเน้นเป้าหมายในการรณรงค์เป็นหลักใหญ่ โดยมีวิทยุกระจายเสียงเป็นเครื่องมือในการสร้างความร่วมมือกันพร้อม ๆ ไปด้วยการจัดกลุ่มเพื่อดำเนินกิจกรรมในขณะที่มีการจัดรายการ และมีกิจกรรมที่ต่อเนื่องกันไปโดยอาศัยสื่ออื่น ๆ ประกอบด้วย เช่น สิ่งพิมพ์ โปสเตอร์

3. การใช้วิทยุกระจายเสียงแบบกลุ่มผู้ฟังประจำ (regular listening groups) เป็นวิธีการที่ประกอบด้วย การส่งข่าวสารทางวิทยุ การกระจายเสียงตามตารางที่กำหนดไว้คงที่ และทำการจัดกลุ่มเพื่อฟังรายการที่ออกอากาศทางวิทยุโดยภายในกลุ่มที่รับฟังอาจมีการอภิปรายหรือแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ซึ่งอาจจะออกมาในลักษณะ วิทยุโรงเรียน วิทยุกระจายเสียงแบบกลุ่มอภิปราย (the radio farm forums) ฯลฯ

รูปแบบรายการวิทยุกระจายเสียง

ณรงค์ (2530 : 393 - 403) ได้กล่าวถึงประเภทของรายการวิทยุกระจายเสียงสรุปได้ดังนี้

1. รายการสนทนา เป็นรายการคุยกันระหว่างคนสองคนในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง
2. รายการอภิปราย เป็นรายการที่ผู้ร่วมรายการมาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

กันในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง มีผู้ดำเนินรายการเป็นผู้ควบคุมให้รายการดำเนินไปตามขอบเขตที่วางไว้

3. **รายการสัมภาษณ์** เป็นรายการพูดคุยกันในลักษณะการซักถามและตอบ ปัญหาหรือแสดงความคิดเห็นระหว่างบุคคล 2 คนขึ้นไป โดยมีผู้ซักถามคือ ผู้สัมภาษณ์หนึ่งคน ส่วนผู้ตอบคำถามหรือผู้ถูกสัมภาษณ์จะมีกี่คนก็ได้ ตามความเหมาะสม

4. **รายการบทความวิทยุ** เป็นรายการที่พูดคุยตามบทที่เขียนขึ้น เนื้อหาสาระสั้น ๆ ที่มีความยาวยาวตั้งแต่ 1-2 นาที ไปถึง 5-10 นาที หรือมากกว่า อาจเสนอเรื่องความรู้หรือแนวความคิดที่เป็นประโยชน์แก่ผู้ฟังก็ได้

5. **รายการสารคดี** เป็นรายการที่ทำในลักษณะการเล่าเรื่อง บรรยายความรู้ การเล่าเรื่องบทประพันธ์ที่สร้างเป็นแบบบทละคร ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เพื่อที่จะให้รายละเอียดของข่าวสารให้ผู้ฟังเข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง ซึ่งสารคดีนอกจากจะให้ความรู้แล้วยังให้ความเพลิดเพลินแก่ผู้ฟังอีกด้วย

6. **รายการนิตยสารทางอากาศ** เป็นรายการที่รวมเอารายการหลาย ๆ รูปแบบมาไว้เป็นรายการเดียวกัน จึงประกอบไปด้วยเรื่องย่อย ๆ หลาย ๆ เรื่อง มีหลายรสเรื่องต่าง ๆ อาจเป็นแนวเดียวกันหรือต่างแนวกันก็ได้

สมควาร (2523 : 81-83) ได้สำรวจวิจัยเรื่องนิสัยการรับข่าวสารของประชาชนในหมู่บ้านชนบท ที่พบว่าชาวชนบทในวัยต้น (ไม่เกิน 30 ปี) ได้ใช้เวลารับฟังรายการวิทยุประมาณวันละ 3-5 ชั่วโมง แต่การรับฟังรายการวิทยุจะลดลงบ้างเมื่อเข้าสู่อายุวัยกลาง (30-50 ปี) และเมื่อถึงอายุวัยชรา (เกิน 50 ปี) การรับฟังรายการวิทยุจะเพิ่มขึ้นอีก แต่เฉลี่ยแล้วรับฟังไม่เกินวันละ 3 ชั่วโมง โดยเฉพาะเกษตรกรลักษณะอาชีพของตนมีผลเอื้ออำนวยต่อการรับฟังมากกว่าอาชีพอื่น เมื่อเปรียบเทียบปริมาณการอ่านหนังสือพิมพ์กลับพบว่า ชาวชนบทไม่ว่าเพศใดวัยใด อาชีพใด ไม่ค่อยอ่านหนังสือพิมพ์และนิตยสาร ที่อ่านก็ไม่ค่อยประจำ ส่วนการชมโทรทัศน์นั้น เนื่องจากการสำรวจพบว่าชาวชนบทยังมีเครื่องรับโทรทัศน์ (ในขณะนั้น) อยู่ไม่ยอจึงไม่อาจสรุปมาวิจัยได้

นรินทร์ชัย (2527 : 18 - 35) ได้ศึกษาหาความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทของสื่อมวลชนในจังหวัดเชียงใหม่ ต่อการยอมรับแนวกรรมของเกษตรกร และพฤติกรรมการรับสื่อมวลชนพบว่า เกษตรกรรับสื่อมวลชนโทรทัศน์มากขึ้น จนเกือบใกล้เคียงกับวิทยุ โดยเฉลี่ยแล้ว รับชมโทรทัศน์เดือนละ 28.65 ชั่วโมง ในขณะที่ฟังวิทยุเฉลี่ยเดือนละ 31.74 ชั่วโมง โดยประเภทของเนื้อหาที่เกษตรกรรับฟังและชมต่อเดือนนั้น เกษตรกรสนใจเนื้อหาด้านข่าวและความรู้ทั่วไป

มากที่สุด รองลงมาคือ เนื้อหาด้านเกษตรและการประกอบอาชีพ การพักผ่อนบันเทิง ตามลำดับ โดยเพศชายมีการรับฟังสื่อวิทยุและโทรทัศน์ มากกว่าเพศหญิง

Sinha (1978 : 105 - 107) กล่าวว่า วิทยุกระจายเสียงเป็นเครื่องมือสื่อสารไปสู่มวลชนที่มีประสิทธิภาพสูงชนิดหนึ่ง ในด้านการให้ข่าวสารและการให้การศึกษาแก่ประชาชนในเขตชนบท ดังนั้นการกระจายเสียงเพื่อชนบทจึงควรให้ความสำคัญแก่ระดับจังหวัดมากกว่าในระดับประเทศ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือเน้นความสำคัญในการสื่อสารระดับชุมชน ซึ่งสื่อกระจายเสียงในระดับชุมชนดังกล่าวก็รวมถึงเสียงตามสายในหมู่บ้านด้วย

งานวิจัยเรื่องการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารประจำหมู่บ้านฯ ของกระทรวงสาธารณสุข (2531 : 4) พบว่า ประชาชนอายุ 15 ปีขึ้นไปในหมู่บ้านที่มีเสียงตามสาย นิยมรับข้อมูลข่าวสารในชีวิตประจำวันจากโทรทัศน์เป็นอันดับ 1 รองลงไปคือวิทยุ ซึ่งมีความนิยมไล่เลี่ยกัน อันดับ 3 คือเสียงตามสายในหมู่บ้าน และหนังสือพิมพ์เป็นอันดับสุดท้าย

เสียงตามสายในหมู่บ้าน

การแพร่กระจายในชุมชนชนบท หมายถึง การแพร่กระจายข่าวสารความรู้ต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์แก่ประชาชนในชนบท โดยการใช้เสียงผ่านสื่อกลางในรูปแบบต่าง ๆ เช่น เครื่องขยายเสียง เครื่องรับวิทยุเทป ลำโพง การแพร่กระจายเสียงนี้บางหมู่บ้านเรียกว่า "หอกระจายข่าว" ปัจจุบันนิยมเรียกกันแพร่หลายว่า "เสียงตามสาย" (ปราณี, 2526 : 9)

สภาพทั่วไปของเสียงตามสายในหมู่บ้าน

กรมส่งเสริมการเกษตร ได้อ้างข้อมูลจากสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาแห่งประเทศไทย ซึ่งรายงานว่า เสียงตามสายและหอกระจายข่าวสาร เป็นสื่อมวลชนระดับพื้นบ้านชนิดบังคับฟังที่มีความสำคัญและใกล้ชิดกับประชาชนในชนบทอย่างหนึ่ง โดยสร้างขึ้นเพื่อสนองความต้องการพื้นฐานในการสื่อสารของหมู่บ้านเป็นหลัก และมีหน่วยงานที่ได้ใช้สื่อนี้ในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ เช่น กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุข และกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นต้น (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2531 : 3)

กองสุศึกษา สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข (กระทรวงสาธารณสุข, 2530

7 - 16) อธิบายว่าเสียงตามสายหรือหอกระจายข่าวสารเป็นระบบกระจายเสียงโดยผ่านลำโพงที่ติดไว้ปลายเสาจะมีจำนวนลำโพงหรือเสาเท่าไรก็ได้ เสียงตามสายเป็นเครื่องมือสื่อสารประจำหมู่บ้าน ทำให้ชาวบ้านได้รับข้อมูลข่าวสารได้รวดเร็วและทั่วถึง ใช้ประกาศหรือแจ้งข่าวความเคลื่อนไหวราคาสินค้าพืชผลเกษตรของหมู่บ้านและราคาสินค้าของตลาด ใช้ประกาศเหตุด่วนเหตุร้าย ภัยพิบัติได้ทันที และประชาสัมพันธ์งานบุญงานกุศล ตลาดนัด ฯลฯ

จากข้อมูล กชช.2 ค. ปี พ.ศ. 2529 สํารวจพบว่า มีเสียงตามสายกว่าสองหมื่นแห่งทั่วประเทศไทย มีหน่วยงานทั้งภาครัฐบาลและเอกชนส่วนหนึ่งให้ความสนใจและสนับสนุนกิจกรรมของชุมชนดังกล่าว (กระทรวงสาธารณสุข, 2531 คำนำ) การแพร่กระจายเสียงในหมู่บ้านนี้คล้ายกับรายการกระจายเสียงทางวิทยุ คือใช้เสียงเป็นสื่อในการให้ข่าวสารความรู้และการบันเทิง มีวัตถุประสงค์และเทคนิคในการจัดรายการคล้ายคลึงกันแต่ต่างกันว่ารายการวิทยุจัดโดยหน่วยงานของรัฐ มีระบบระเบียบการปฏิบัติงานที่แน่นอนตายตัว ให้ความรู้กว้าง ๆ สำหรับผู้ฟังโดยทั่วไป มักเป็นรายการที่จัดตลอดทั้งวัน สถานีวิทยุอยู่ในตัวเมือง ให้คลื่นวิทยุในการกระจายเสียง มีกำลังแรงและลงทุนสูงกว่า สำหรับเสียงตามสาย จัดโดยกลุ่มบุคคลหรือคณะที่อาจเป็นหน่วยงานรัฐบาลหรือเอกชนก็ได้ มีช่วงปฏิบัติงานไม่แน่นอนตายตัว โดยสถานีกระจายเสียงจะตั้งอยู่ในตัวหมู่บ้านทำการกระจายเสียงผ่านลำโพง ซึ่งระยะการรับฟังสั้นกว่าและการลงทุนต่ำกว่าวิทยุกระจายเสียง (ปราณี, 2526 : 9)

สภาพปัญหาและอุปสรรคของเสียงตามสายในหมู่บ้าน

ปราณี (2526 : 100) ได้รายงานไว้ว่าปัญหาที่สำคัญที่สุดอย่างหนึ่งของงานแพร่กระจายเสียงตามสายในหมู่บ้าน คือไม่มีกลุ่มบุคคลที่จะดำเนินการอย่างต่อเนื่อง การพัฒนาเสียงตามสายในหมู่บ้านนอกจากจะพัฒนาเครื่องมืออุปกรณ์แล้ว ควรจะพัฒนาในเรื่องการถ่ายทอดความรู้การดำเนินการเสียงตามสายให้แก่บุคคลผู้รับผิดชอบเพื่อเป็นตัวแกนนำให้มีการดำเนินการเสียงตามสายได้อย่างสม่ำเสมอต่อไป

จากการประเมินผลของคณะทำงานเสียงตามสายในบางจังหวัดจากทั่วประเทศ ของโครงการทดลองของกองสุศึกษา กระทรวงสาธารณสุข (ธงชัย, 2530 : 28) เมื่อปีพ.ศ. 2525 - 2526 ได้สรุปถึงปัญหาและอุปสรรคของเสียงตามสายว่า มักขาดเครื่องมืออุปกรณ์ โดยเฉพาะเครื่องรับวิทยุ-เทป และขาดเงินในการซ่อมบำรุงเครื่องมืออุปกรณ์และค่าไฟฟ้า ซึ่งปัญหาและอุปสรรคดังกล่าว สอดคล้องกับผลการติดตามงานโครงการกลุ่มผู้ฟังวิทยุการเกษตรผ่าน

เสียงตามสายของกองเกษตรสัมพันธ์ กรมส่งเสริมการเกษตร และยังได้เสนอปัญหาเพิ่มถึงเรื่อง
 ตลับเทปความรู้ที่ได้ส่งไปให้หมู่บ้านที่มีเสียงตามสายในโครงการทดลองนั้น มีเนื้อหาบางเรื่องไม่
 เหมาะสมกับพื้นที่ เนื่องจากเป็นการผลิตรายการจากส่วนกลางที่เหมือนกันหมด (สุอำภา, 2531
 : 1 - 10)

การจัดตั้งเสียงตามสายในหมู่บ้าน

เหตุผลของการจัดตั้งเสียงตามสายตามที่กองสุศึกษา สำนักงานปลัดกระทรวง
 สาธารณสุข (กระทรวงสาธารณสุข 2530 : 8) เสนอไว้มีดังนี้

1. เสียงตามสายเป็นระบบกระจายเสียงที่ง่าย ส่วนใหญ่มีอยู่เกือบทุกหมู่บ้าน
 แล้ว แต่ยังไม่ได้นำมาใช้เพื่อประโยชน์ของชาวบ้านอย่างจริงจัง
2. เสียงตามสายเป็นสมบัติของชาวบ้านทุกคน ซึ่งสามารถใช้เสียงตามสาย
 เพื่อช่วยแก้ปัญหาเบื้องต้นของหมู่บ้านได้ตรงกับความต้องการ
3. สื่อมวลชนต่าง ๆ ที่มีอยู่ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ต่าง ๆ ไม่
 สามารถให้ข้อมูลข่าวสารที่ตรงกับปัญหาและความต้องการของชาวบ้าน ส่วนใหญ่จะให้ในรูปแบบของ
 ความบันเทิงมากกว่า
4. เสียงตามสายเป็นจุดรวมให้มีการประสานงานกัน ระหว่างเจ้าหน้าที่กับ
 ชาวบ้าน ชาวบ้านกับชาวบ้านด้วยกัน และเจ้าหน้าที่กับเจ้าหน้าที่ ทำให้มีความใกล้ชิดกันยิ่งขึ้น

การติดตั้งเสียงตามสาย (กระทรวงสาธารณสุข, 2530 : 13 - 16) สามารถทำ
 ได้ 2 แบบ คือ แบบที่นำลำโพงหลายตัวติดตั้งไว้บนหลังคาบ้านแล้วเปิดเครื่องขยาย
 เสียงให้ดังพอที่จะกระจายเสียงไปทั่วหมู่บ้าน (เหมาะกับพื้นที่หมู่บ้านที่อยู่กันเป็นกลุ่มไม่กระจาย)
 ส่วนอีกแบบหนึ่งนั้นติดตั้งลำโพงตามเสาที่ไม่ต้องสูงนักแต่ต่อสายลำโพงพ่วงกันไปหลาย ๆ จุดเป็น
 แนวให้เข้าไปใกล้กลุ่มผู้ฟัง โดยลดเสียงให้เหมาะสมแก่การฟัง (เหมาะกับพื้นที่หมู่บ้านที่อยู่กระ
 กระจายที่อยู่ห่างออกไปเป็นกลุ่ม ๆ) ซึ่งวัสดุอุปกรณ์เพื่อการติดตั้งเสียงตามสายนั้น มีดังนี้

1. เครื่องขยายเสียง
2. ลำโพงฮอร์น
3. ไมโครโฟน
4. เครื่องรับวิทยุ เครื่องเล่นเทป และตลับเทปบันทึกเสียง
5. สายต่อลำโพง

จากสรุปผลการวิจัยเรื่องประสิทธิภาพการถ่ายทอดความรู้การเกษตรและรูปแบบการ
นำเสนอรายการที่เกษตรกรนิยมรับฟังทางหอกระจายข่าว(กรมส่งเสริมการเกษตร, 2531 : 9

- 10) พบว่า เสียงตามสายส่วนใหญ่มีอุปกรณ์และลักษณะการใช้ในการกระจายเสียงดังต่อไปนี้

1. เครื่องขยายเสียง หรือ แอมป์รีไฟเออร์ ส่วนมากจะใช้ชนิดตั้งโต๊ะ 50
วัตต์ขึ้นไป

2. ลำโพง มีจำนวนตั้งแต่ 1 ตัวขึ้นไป แล้วแต่ลักษณะว่าจะเป็นหอกระจาย
ข่าวหรือเป็นเสียงตามสาย ถ้าเป็นเสียงตามสายมักจะต้องใช้ลำโพงจำนวนมากว่า ลำโพงที่
วัตต์สูงเกินกว่าจะทำให้เสียงดังเกินไป รับฟังได้ไม่ชัดเจนหรืออาจก่อให้เกิดความรำคาญได้
การใช้ลำโพงที่วัตต์ปานกลางแต่ใช้หลาย ๆ ตัว และตั้งกระจายตามจุดต่าง ๆ จะให้ผลดีกว่า
คือ ไม่มีเสียงดังเกินไปและไม่ก่อให้เกิดความรำคาญ

3. ไมโครโฟน

4. เสาลำโพง การตั้งลำโพงอาจจะตั้งตามเสาไฟฟ้าในหมู่บ้าน หรือตั้ง
บนอาคารเสาสูงและมีหลังคามุงหรือตั้งบนต้นไม้ เสาลำโพงที่ใช้มีทั้งทำด้วยเบ้าปูน เหล็ก ไม้

5. สายไฟ

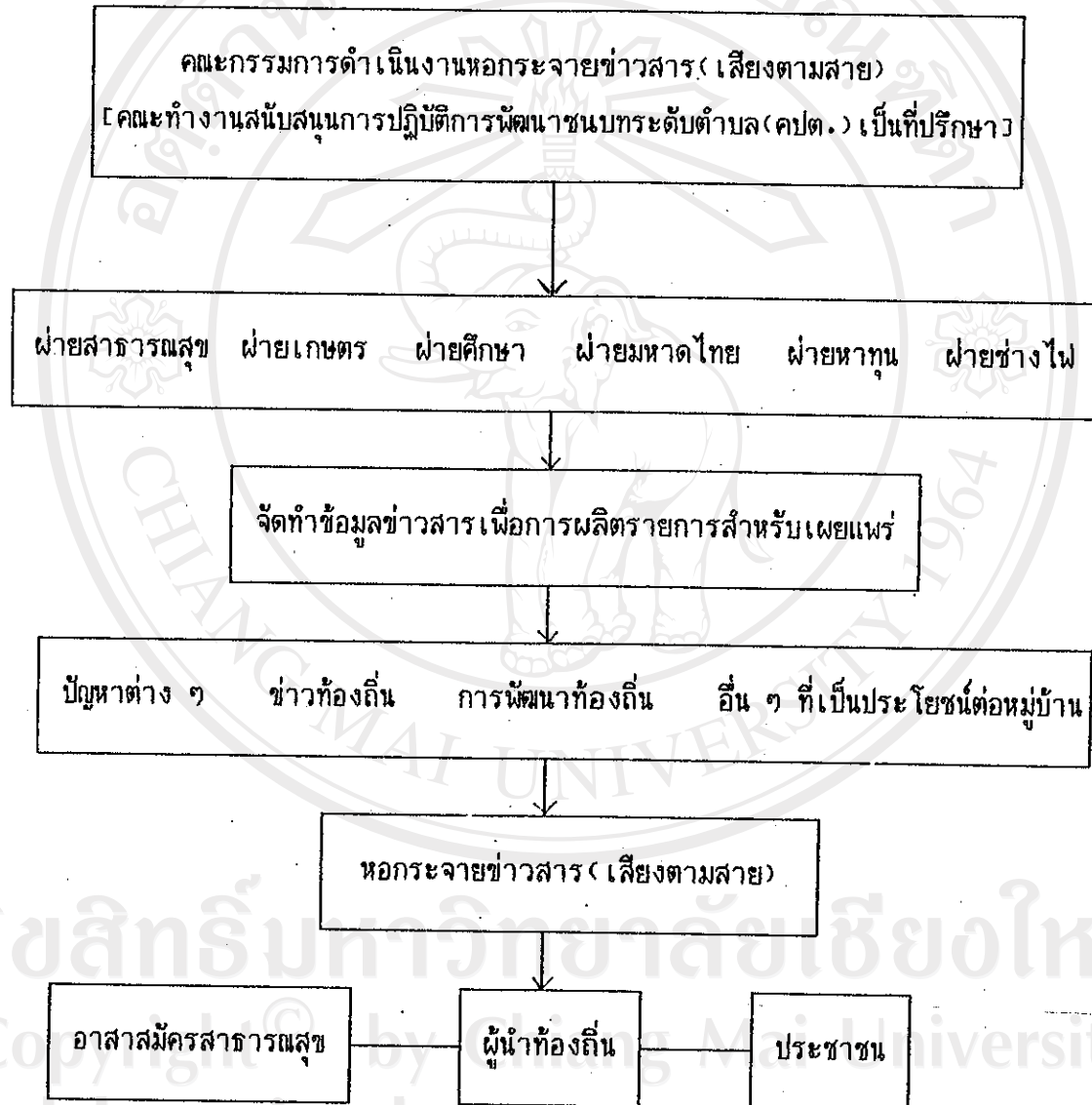
6. เครื่องเล่นเทปและวิทยุ ตลับเทป สายแจ๊ค ตัวแจ๊ค ฯลฯ

จากการวิจัยเรื่องการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารประจำหมู่บ้านในประเทศไทย
โดยกระทรวงสาธารณสุข(2531 : 1 - 2) ซึ่งทำการสุ่มตัวอย่างเสียงตามสายทั่วประเทศ
ได้จำนวนตัวอย่าง 500 แห่ง ผลการศึกษาวิจัยพบว่า เสียงตามสายที่สุ่มเลือกเป็นตัวอย่างไม่มี
เสียงตามสายจริง หรือเคยมีแต่ล้มกิจการไปแล้ว ประมาณ 1 ใน 3 ของทั้งหมด ซึ่งกว่าร้อยละ
90 ก่อตั้งหลังปีพ.ศ.2524 เป็นต้นมา และยังพบว่าเสียงตามสายส่วนใหญ่(ร้อยละ65.3) จัดตั้ง
โดยความคิดริเริ่มของประชาชนเอง ที่เหลือมีองค์กรภายนอกชุมชนมาซึ่งนำเสนอสนับสนุนให้เกิดการจัด
ตั้งและหรือจัดตั้งให้ สถานที่ติดตั้งนั้นร้อยละ 29.5 จัดตั้งที่บ้านผู้ใหญ่/กำนัน ร้อยละ 25.5 จัด
ตั้งที่วัด(รวมมัสยิด/สุเหร่า) รองลงไปจัดตั้งที่ศูนย์กลางกิจกรรมของหมู่บ้าน โรงเรียนและสถานที่
อื่นตามลำดับ โดยเสียงตามสายแต่ละแห่งใช้เงินเริ่มจัดตั้งเฉลี่ยประมาณแห่งละ 14,000 บาท

สภาพการดำเนินการเสียงตามสายในหมู่บ้าน

ตามที่กระทรวงสาธารณสุข (2530 : 19) แนะนำลักษณะการบริหารจัดการเสียง
ตามสายในหมู่บ้านอย่างมีระบบไว้ว่า ควรมีคณะกรรมการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร(เสียง

สาย) ดังแผนภูมิที่ 4

แผนภูมิ 4 แสดงลักษณะการบริหารจัดการเสี่ยงตามสายอย่างระบบ

วิจารณ์ (2531 : 33 - 70) ได้ศึกษาประสิทธิภาพของทีมงานในการใช้หอกระจายข่าวสารเพื่อการสนับสนุนงานสาธารณสุขมูลฐาน โดยการทดลองให้คณะทำงานหอกระจายข่าวสารซึ่งเป็นกลุ่มตัวแทนของประชาชนในหมู่บ้านให้เข้าไปรับผิดชอบและดำเนินการอย่างเป็นระบบ ผลการศึกษาพบว่า หอกระจายข่าวสารที่มีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบแล้ว จะดำเนินการได้ผลดีกว่าหอกระจายข่าวสารที่ไม่มีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ยังพบว่าลักษณะ

การใช้หอกระจายข่าวสารในหมู่บ้านที่ทำการศึกษานั้น ส่วนใหญ่จะใช้การแจ้งข่าวสารต่าง ๆ ของพระหรือผู้ใหญ่บ้านหรือกำนัน ส่วนเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานอื่นหรือกลุ่มตัวแทนประชาชนไม่ค่อยได้มีโอกาสใช้หอกระจายข่าวสารมากนัก

จากการวิจัยของกระทรวงสาธารณสุข (2531 : 2 - 4) เรื่องการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารฯ ได้เสนอผลการศึกษาถึงสภาพการดำเนินการเสียงตามสายว่า การดำเนินการเสียงตามสายของกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 53:7 มีกลุ่มบุคคลร่วมกันรับผิดชอบ โดยผู้ดำเนินการเสียงตามสายส่วนใหญ่เป็นเพศชายอยู่ในวัยทำงาน และเคยผ่านการอบรมเกี่ยวกับการดำเนินการมาแล้วเพียงร้อยละ 18.3 โดยหมู่บ้านที่มีผู้ผ่านการอบรมมีแนวโน้มของการส่งกระจายเสียงสม่ำเสมอว่าหมู่บ้านที่มีผู้ดำเนินการที่ยังไม่เคยผ่านการอบรมมาก่อนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ร้อยละ 46.5 ของเสียงตามสายที่ส่งตัวอย่างมีการส่งกระจายเสียงสม่ำเสมอทุกวัน ช่วงเวลาที่ส่งกระจายเสียงมากที่สุดคือ 05.00 น.- 07.00 น.

ในเรื่องการดูแลรับผิดชอบเสียงตามสายนั้น (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2531 : 10) ส่วนใหญ่แล้วถ้าหากเสียงตามสายตั้งอยู่ที่ใดหรือบ้านใคร บุคคลที่เป็นเจ้าของสถานที่นั้นมักจะเป็นผู้รับผิดชอบดูแลด้วย ในเรื่องค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เช่น ค่าซ่อมแซม-บำรุง-ดูแลรักษา และค่าไฟฟ้า พบว่าเกือบทุกแห่งจะจัดหาตนเองภายในหมู่บ้าน ในรูปของเงินส่วนรวมของหมู่บ้านหรือของวัด แต่ค่าไฟฟ้านั้น บางแห่งผู้ดูแลรักษาจะเป็นผู้ออกค่าไฟฟ้าเอง

รูปแบบรายการและเนื้อหาสาระที่กระจายเสียงตามสาย

ในเรื่องรูปแบบรายการและเนื้อหาสาระที่กระจายเสียงตามสายในหมู่บ้านนั้น ปราณี (2526 : 10 - 11) ได้เสนอว่าควรมีหลักการจัดบริการดังนี้

1. เป็นรายการให้การศึกษา ให้ความรู้ด้านต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน เช่น ความรู้ด้านการเกษตร การศึกษา สุขภาพอนามัย สังคม วัฒนธรรม ตลอดจนความรู้ที่จะแนะนำส่งเสริมอาชีพต่าง ๆ ในหมู่บ้าน
2. เป็นรายการที่ให้ข่าวสารภายในหมู่บ้านและข่าวสารทั่วไป
3. เป็นรายการที่ให้ความบันเทิง
4. เป็นรายการที่ส่งเสริมในการพัฒนาคนและชุมชน

ในสภาพความเป็นจริงของรูปแบบรายการและเนื้อหาสาระที่กระจายเสียงตามสายในหมู่บ้าน ที่ศึกษาโดยกระทรวงสาธารณสุข (2531 : 3) พบว่าเนื้อหาที่ส่งกระจายเสียงตามสาย

เป็นเรื่องข่าวหมู่บ้านและข่าวทั่วไปมากที่สุด โดยใช้วิธีทำรายการสดเป็นอันดับหนึ่ง

จากการศึกษาเปรียบเทียบของกรมส่งเสริมการเกษตร (2531 : 13) ในเรื่องรูปแบบการนำเสนอรายการที่เกษตรกรนิยมรับฟังทางเสียงตามสาย และรูปแบบรายการที่ให้ความรู้แก่เกษตรกรสูงสุด พบว่า เกษตรกรผู้รับฟังนิยมรับฟังรายการให้ความรู้การเกษตรทางเสียงตามสายประเภทบทความสั้นตอนตรีและมีเพลงคั่นมากที่สุด รองลงมาได้แก่รายการแบบสนทนา ระหว่างสองคนและสัมภาษณ์ และรายการละครให้ความรู้แบบจบในตอนเดียว ตามลำดับ แต่เมื่อเปรียบเทียบกับระดับคะแนนความรู้จากการรับฟังรายการที่ประเมินได้ ปรากฏว่ารูปแบบละครทำให้ผู้ฟังมีระดับคะแนนเพิ่มมากที่สุด รองลงมาได้แก่ รูปแบบบทความและรูปแบบสนทนา สัมภาษณ์ ตามลำดับ สรุปได้ว่ารูปแบบรายการที่ผู้ฟังนิยมรับฟังมากที่สุดไม่ใช่รูปแบบรายการที่ทำให้เกษตรกรได้รับความรู้เพิ่มขึ้นมากที่สุด

ลักษณะของผู้รับฟังเสียงตามสายในหมู่บ้าน

ธนพล (2525 : 34-61) ได้ศึกษาเฉพาะกรณีเทศบาลเมืองสิงห์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี เกี่ยวกับประสิทธิผลของเสียงตามสาย ที่มีต่อความรู้ความเข้าใจของประชาชนเกี่ยวกับการปกครองท้องถิ่นในรูปเทศบาล ผลการศึกษาพบว่าประชาชนส่วนใหญ่ชอบฟังเสียงตามสายโดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเช้าและช่วงเย็นแต่จะมีความสนใจไม่สูงนักเพราะส่วนใหญ่มักจะทำงานอื่นไปด้วย และไม่พบความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเนคกับการเปิดรับข่าวสารเสียงตามสาย แต่พบว่ากลุ่มอายุที่แตกต่างกันมีการเปิดรับข่าวสารแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยมีแนวโน้มแสดงให้เห็นว่า ผู้มีอายุในช่วงหนุ่มสาวจะเปิดรับข่าวสารเสียงตามสายน้อยและผู้ที่สูงอายุจะมีระดับการเปิดรับข่าวสารมาก เมื่อพิจารณาถึงระดับการศึกษาที่มีแนวโน้มแสดงให้เห็นว่าผู้ที่มีระดับการศึกษาสูงจะมีการเปิดรับข่าวสารน้อยแต่มีระดับความรู้ความเข้าใจสูง ส่วนผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจต่ำจะมีการเปิดรับข่าวสารมากแต่มีความเข้าใจต่ำอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สำหรับกลุ่มอาชีพก็เช่นเดียวกันมีแนวโน้มในการเปิดรับข่าวสารว่า กลุ่มอาชีพเกษตรกร ค้าขายและแม่บ้านจะมีระดับการเปิดรับข่าวสารมาก ส่วนกลุ่มอาชีพรับจ้าง รับราชการและผู้ที่กำลังศึกษาจะมีระดับการเปิดรับข่าวสารน้อย แต่เมื่อพิจารณาถึงระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปกครองท้องถิ่นในรูปเทศบาลแล้ว มีเพียงกลุ่มอาชีพรับราชการและผู้ที่กำลังศึกษาเท่านั้นที่มีระดับความรู้ความเข้าใจสูง นอกนั้นมีแนวโน้มความเข้าใจในระดับต่ำ วิจารณ์ (2531 : ข) ได้ศึกษาประสิทธิผลของทีมงานในการใช้หอกระจายข่าวสารฯ ผลการศึกษาในเรื่องผู้รับฟัง พบว่า ประชาชน

จะรับฟังในช่วงเวลาเย็นมากกว่าช่วงอื่น

งานวิจัยเรื่องการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารประจำหมู่บ้าน ของกระทรวง สาธารณสุข (2531 : 4) พบว่า ร้อยละ 67.3 ของตัวอย่างประชากรในหมู่บ้านที่มีเสียงตามสายให้ข้อมูลว่า รับฟังเสียงตามสายเป็นประจำ ในเรื่องสภาพเสียงที่ได้ยิน ส่วนใหญ่ให้ข้อมูลว่าเสียงดังพอเหมาะ

ประสิทธิผลของเสียงตามสายในหมู่บ้าน

ปราณี (2526 : 100) ได้รายงานไว้ว่า จากการสนทนากับชาวบ้านของนักศึกษาฝึกงานการศึกษาผู้ใหญ่ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2521 - 2525 และกลุ่มโรงเรียนท่าเหมืองลิก อำเภอมั่นท่า จังหวัดลำพูน ที่จัดรายการเสียงตามสายในปี พ.ศ. 2525 ต่างมีความเห็นพ้องกันว่า สื่อเสียงตามสายในหมู่บ้านมีประโยชน์และมีประสิทธิภาพในการแพร่ข่าวและความรู้ให้แก่ชาวบ้าน ได้ดีกว่าสื่อมวลชนในระดับหมู่บ้านชนิดอื่น ๆ อาทิ หนังสือพิมพ์ ฝาผนัง ป้ายประกาศ

ธนพล (2525 : 34 - 61) ได้ศึกษาถึงประสิทธิผลของเสียงตามสายที่มีต่อความรู้ ความเข้าใจของประชาชนเกี่ยวกับการปกครองท้องถิ่นในรูปเทศบาล ศึกษาเฉพาะกรณีเทศบาลเมืองสิงห์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี ผลการศึกษา เสียงตามสายมีส่วนเสริมสร้างความรู้เกี่ยวกับการปกครองท้องถิ่นในรูปเทศบาล สามารถกล่าวได้ว่ามีประสิทธิภาพในการให้ความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนมากพอสมควร น่าที่จะได้รับการพิจารณาให้เป็นเครื่องมือในการเผยแพร่ความรู้และข่าวสาร โดยใช้ร่วมกับสื่อชนิดอื่น เพราะค่าใช้จ่ายไม่สูงมากนักและมีความอ่อนตัวมากสามารถยืดหยุ่นได้

ธงชัย (2530 : 36 - 89) ได้ศึกษาเปรียบเทียบประสิทธิผลระหว่างการใช้สื่อหอกระจายข่าวสารในหมู่บ้านที่มีระบบ (มีคณะกรรมการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร) กับการใช้สื่อแบบเรียนด้วยตนเอง เพื่อการให้การศึกษาด้านสาธารณสุขมูลฐานแก่ครอบครัว ในเขตพื้นที่จังหวัดนนทบุรี โดยทำการศึกษาทดสอบความรู้ด้านสาธารณสุขมูลฐาน เปรียบเทียบก่อนและหลังการดำเนินงานศึกษาทดลองในแต่ละหมู่บ้านที่ใช้สื่อทั้งสอง ผลจากการวิจัยพบว่า ก่อนการศึกษาทดลองความรู้ทางด้านสาธารณสุขมูลฐานที่ใช้ทดสอบของหมู่บ้านทดลอง (หมู่บ้านที่ใช้สื่อหอกระจายข่าวสารที่มีระบบและหมู่บ้านที่ใช้สื่อแบบเรียนด้วยตนเอง) และหมู่บ้านควบคุมไม่แตกต่างกัน แต่ภายหลังที่ได้ดำเนินการศึกษาทดลองเสร็จสิ้นแล้ว พบว่าความรู้ของประชาชนใน 3 หมู่บ้าน

แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยประชาชนในหมู่บ้านที่ใช้หอกระจายข่าวสารที่มีระบบ จะมีความรู้สูงสุด รองลงมาก็เป็นหมู่บ้านที่ใช้แบบเรียนด้วยตนเอง แสดงว่าหอกระจายข่าวสารที่มีระบบสามารถถ่ายทอดความรู้ให้แก่ประชาชนได้ผลดีกว่าการใช้แบบเรียนด้วยตนเอง

อนันต์ (2530 : 17 - 21) ได้เสนอประสบการณ์การดำเนินการงานเผยแพร่ความรู้ทางเสียงตามสายในจังหวัดสิงห์บุรี สรุปว่ามีเจ้าคณะตำบลแห่งหนึ่งได้ร่วมกันกับเจ้าอาวาสวัด 6 แห่งในตำบล ดำเนินกิจกรรมเสียงตามสาย โดยตั้งคณะกรรมการบริหารงานเสียงตามสาย เพื่อ รู้ คิด และร่วมกันทำ โดยแต่ละหมู่บ้านตั้งคณะทำงานเสียงตามสาย มีการกำหนดแนวทางการดำเนินการให้สอดคล้องกันทั้ง 6 แห่งและผู้ว่าราชการจังหวัดจัดให้มีระเบียบการปฏิบัติสำหรับผู้ประกาศข่าวให้ใช้เป็นแนวทางปฏิบัติเหมือนกันด้วย กล่าวได้ว่ากิจกรรมดังกล่าวประสบผลสำเร็จด้วยดี มีการขยายผลไปสู่อำเภออื่นในเวลาต่อมา

บพิตร (2535) ได้เสนอถึงเสียงตามสายที่ประสบผลสำเร็จ ซึ่งเป็นเสียงตามสายที่จัดตั้งภายในโรงเรียนวัดธรรมจริยา อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมื่อปี พ.ศ. 2529 สามารถส่งกระจายเสียงในรัศมี 3 กิโลเมตรรอบ ๆ โรงเรียน ในระยะแรกครูในโรงเรียนเป็นผู้ดำเนินการฯ และได้พยายามฝึกฝนนักเรียนในมีความสามารถในการดำเนินการเสียงตามสาย จนปัจจุบันนักเรียนสามารถดำเนินการเสียงตามสายส่วนใหญ่ได้เอง ซึ่งนักเรียนได้มีการแบ่งกลุ่มกันทำงาน เป็นกลุ่มผู้ประกาศ กลุ่มหาข้อมูลในฝ่ายต่าง ๆ อาทิ ฝ่ายข่าวทั่วไป ความรู้ทางเกษตร ความรู้ด้านอนามัย ฯลฯ โดยนักเรียนได้กระจายเสียงในช่วงกลางวัน ประมาณ 1 ชั่วโมง ตามวันราชการ ซึ่งแบ่งรายการตามประเภทของเนื้อหาคือ ข่าวทั่วไป ความรู้ทั่วไป ความรู้ด้านอนามัย ความรู้ด้านภาษาไทยแทรกคุณธรรม ประมาณเรื่องละ 15 นาที ซึ่งการดำเนินการดังกล่าว ในระยะแรกนั้นประชาชนได้ระบุว่ารำคาญ แต่ระยะต่อมาได้รับความนิยมจากประชาชนในหมู่บ้านอย่างสูง

กรมส่งเสริมการเกษตร (2531 : 13) ได้เสนอผลการศึกษาเกี่ยวกับประสิทธิภาพการถ่ายทอดความรู้ และรูปแบบการนำเสนอรายการที่เกษตรกรนิยมรับฟังทางเสียงตามสาย พบว่า คณะความรู้เฉลี่ยของผู้ฟังรายการให้ความรู้การเกษตรผ่านเสียงตามสายก่อนและหลังการรับฟัง มีความแตกต่างกันทางสถิติ คือ ทำให้ผู้ฟังได้รับความรู้เฉลี่ยเพิ่มขึ้น ร้อยละ 27

การสนับสนุนกิจกรรมเสียงตามสาย

จากการวิจัยของกระทรวงสาธารณสุข (2531 : 4 - 5) ได้เสนอว่า การสนับสนุน

กิจกรรมเสี่ยงตามสายในภาพรวม พบว่า หน่วยงานราชการที่สนับสนุนกิจกรรมเสี่ยงตามสาย เรียงจากมากไปหาน้อยดังนี้คือ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และกระทรวงกลาโหม ตามลำดับ แต่เมื่อพิจารณาการสนับสนุนด้านทรัพยากรในการจัดตั้งพบว่า กระทรวงมหาดไทยสนับสนุนมากที่สุดเช่นกัน รองลงไปคือสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา และกระทรวงกลาโหม นอกนั้นสนับสนุนน้อย

ส่วนการสนับสนุนด้านวิชาการในระหว่างการดำเนินการ พบว่า กระทรวงสาธารณสุข มีการสนับสนุนเด่นชัดที่สุด รองลงไปคือกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ สำหรับหน่วยงานอื่นมีสนับสนุนบ้างแต่ยังไม่ชัดเจนนัก หากพิจารณาในระดับกระทรวง พบว่า กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงมหาดไทย และกระทรวงศึกษาธิการ มีนโยบายสนับสนุนกิจกรรมเสี่ยงตามสายชัดเจน สำหรับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เริ่มมีนโยบายชัดเจนขึ้น นอกนั้นไม่มีนโยบายที่แน่ชัด และการสนับสนุนกิจกรรมเสี่ยงตามสายในปัจจุบัน (พ.ศ. 2531) ยังมีลักษณะต่างคนต่างทำ กระจัดกระจาย ไม่ครบวงจร และยังไม่มีการประสานงานกันอย่างจริงจังในทุกๆระดับ

การใช้ประโยชน์ในงานส่งเสริมการเกษตร

กรมส่งเสริมการเกษตร (2531 : 11) ได้รายงานว่าการใช้ประโยชน์เสี่ยงตามสายในงานส่งเสริมการเกษตรมีมานานแล้ว เช่น การใช้เป็นสื่อในการเรียกประชุมหรือนัดหมายเกษตรกร แต่ยังมีได้ถือเป็นการใช้เสี่ยงตามสายเพื่อการเผยแพร่ถ่ายทอดความรู้ทางด้านการเกษตรอย่างจริงจัง จนกระทั่งปีพ.ศ. 2529 ฝ่ายวิทยุการเกษตร ได้เริ่มมีโครงการกลุ่มผู้ฟังทางเสี่ยงตามสาย และโครงการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการใช้เสี่ยงตามสายในการส่งเสริมการเกษตรต่าง ๆ จากการติดตามและเฝ้าผลการดำเนินโครงการหอกระจายข่าวเพื่องานส่งเสริมการเกษตรของกรมส่งเสริมการเกษตร (2533 : 5) มีข้อมูล เสี่ยงตามสายมีประโยชน์สำหรับเกษตรกรถึงร้อยละ 83.33 และเมื่อวัดประสิทธิภาพของสื่อประเภทนี้ในการถ่ายทอดความรู้ปรากฏว่าเกษตรกรได้รับความรู้เฉลี่ยเพิ่มขึ้น ร้อยละ 10.94

ลักษณะการใช้เสี่ยงตามสายในงานส่งเสริม (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2531 : 11 - 12) อาจจำแนกได้ 2 แบบ คือ

1. จำแนกลักษณะการใช้เสี่ยงตามสายตามบุคคลที่ใช้ แบ่งได้เป็น 2 ประเภท ดังนี้
 - 1.1 เจ้าหน้าที่เกษตรตำบลเป็นผู้ใช้ โดยอาจจะประกาศด้วยตนเองหรือนำเทคโนโลยีข่าวสารทางการเกษตรไปเผยแพร่ให้ผู้ฟังได้รับฟัง

- 1.2 เกษตรกรหรือตัวแทนยูว เกษตรหรือกลุ่มหนุ่มสาวเป็นผู้ใช้
2. จำแนกลักษณะการใช้เสียงตามสายตามเนื้อหาที่เผยแพร่ แบ่งได้เป็น
- 3 ประเภท ดังนี้

2.1 การถ่ายทอดความรู้การเกษตร เช่น การจัดทำทะเบียนกักเสียงเพื่อนำไปเปิดเผยแพร่

2.2 การส่งข่าวสารการเกษตร เช่น ข่าวเตือนภัยการเกษตร ข่าวการแพร่ระบาดของศัตรูพืช การระบาดของโรคสัตว์ ราคาผลผลิตการเกษตร อาจจะบันทึกลงในเทปตลับเพื่อเปิดเผยแพร่หรือส่งข่าวในรูปแบบปลิว ให้โฆษกเป็นผู้อ่านประกาศ

2.3 การรณรงค์กิจกรรมส่งเสริมการเกษตร เช่น ใช้สปอต(เทปโฆษณาช่วงเวลาสั้น ๆ) ในการรณรงค์ ใช้ทะเบียนกักความรู้การเกษตร ใช้แผ่นปลิวข่าวสารให้โฆษกอ่านประกาศ เพื่อรณรงค์กิจกรรมต่าง ๆ ตามประเด็นส่งเสริมในท้องถิ่นนั้น ๆ

นอกจากนี้ยังได้รายงานอีกว่า การใช้ประโยชน์จากเสียงตามสายในการส่งเสริมการเกษตรก็ยังไม่แพร่หลายมากนัก ทั้ง ๆ ที่เป็นสื่อที่เสียค่าใช้จ่ายถูกและใกล้ชิดกับเกษตรกร

จากรายงานในวารสาร Agricultural Extension Strategy for Highland ซึ่งคณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้มีการศึกษาทดลองติดตั้งเสียงตามสายในหมู่บ้านห้วยโป่ง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นหมู่บ้านชาวเขาเผ่ามูเซอ โดยมีเหตุผลสำคัญที่ว่า เสียงตามสายเป็นสื่อที่มีราคาถูกแต่มีประสิทธิภาพ จึงมีการเข้าไปกระจายเสียงเผยแพร่ความรู้ทุกวันศุกร์และเสาร์ วันละ 2 ชั่วโมง มีรูปแบบรายการหลากหลายแต่เน้นที่ง่ายต่อการฟัง ใช้คำพูดสั้นและง่าย มีทั้งภาษาไทยภาคกลาง ไทยภาคเหนือ และมูเซอ เนื้อหาที่กระจายเสียงแบ่งเป็นข่าวสารทั่วไปและข่าวสารทางการเกษตร ผลจากการศึกษาโดยการสัมภาษณ์เกษตรกรชาวเขา พบว่า เกษตรกรชาวเขามีความพอใจและได้รับข่าวสารความรู้ อีกทั้งยังมีส่วนกระตุ้นระบบการศึกษาด้วย (Faculty of Agriculture, 1984 : 16-19)

สถานที่ไปของพื้นที่ทำการศึกษาวิจัย

จังหวัดลำพูนเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ในภาคเหนือตอนบน มีพื้นที่ 4,405.99 ตารางกิโลเมตรหรือ 2,816,176 ไร่ มีประชากรจำนวน 401,715 คน แยกเป็นชาย 202,924 คน หญิง 198,791 คน (สำรวจเมื่อเดือนมิถุนายน 2523) มีขนาดครอบครัวโดยเฉลี่ยครอบครัวละ 5 คน ประชากรส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 81 ประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยปลูกพืชเศรษฐกิจที่

สำคัญ ได้แก่ ข้าว รองลงมาได้แก่ หอม กระเทียม ยาสูบ ถั่วลิสง ถั่วเหลือง ถั่วเขียว และผักต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีการทำสวนลำไย แบ่งเขตการปกครองเป็น 5 อำเภอ และ 2 กิ่งอำเภอ รวม 49 ตำบล 462 หมู่บ้าน โดยในนี้มีหมู่บ้านจำนวน 376 หมู่บ้าน หรือประมาณร้อยละ 80 ที่มีเสียงตามสายประจำหมู่บ้าน ตามตารางที่ 1 จากการที่ผู้วิจัยได้ขอร้องให้เกษตรจังหวัดลำพูน แบ่งกลุ่มพื้นที่การเกษตรตามความหนาแน่นในการผลิตผลผลิตการเกษตร พบว่า อำเภอเมือง อำเภอป่าซาง อำเภอบ้านโฮ่ง เป็นอำเภอในเขตเกษตรหนาแน่น ส่วนอำเภอลี้ อำเภอแม่ทา กิ่งอำเภอบ้านธิ และกิ่งอำเภอทุ่งหัวช้าง เป็นอำเภอในเขตเกษตรไม่หนาแน่น

อำเภอบ้านโฮ่ง ถูกกลุ่มเป็นตัวแทนจากเขตพื้นที่เกษตรหนาแน่น มีประชากรทั้งหมด 44,220 คน ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม ระบบการเกษตรของอำเภอบ้านโฮ่งจัดได้ว่ามีกิจกรรมการเกษตรตลอดทั้งปี เนื่องจากมีสภาพดินที่อุดมสมบูรณ์และมีระบบชลประทานที่ดีเกือบทุกครัวเรือนจะปลูกข้าวเป็นพืชหลักไว้บริโภค กิจกรรมปลูกข้าวอยู่ในระหว่างเดือนกรกฎาคมถึงเดือนพฤศจิกายน หลังจากนั้นถ้าไม่ปลูกกระเทียม(ชาวบ้านเรียกว่าหอมขาว)ก็จะปลูกหอม(ชาวบ้านเรียกว่า หอมแดง)ที่พันธุ์หนัก โดยเริ่มตั้งแต่เดือนธันวาคมแล้วไปเก็บเกี่ยวราวเดือนมีนาคม โดยหอมจะถูกเก็บเกี่ยวก่อนกระเทียมเล็กน้อย ในระหว่างเดือนเมษายนเกษตรกรจะตากดินทิ้งไว้เพื่อเริ่มปลูกหอมพันธุ์เบา(ในเขตชลประทาน) ซึ่งเริ่มในเดือนพฤษภาคมแล้วไปเก็บเกี่ยวประมาณต้นถึงกลางเดือนกรกฎาคม หลังจากนั้นจึงไปปลูกข้าวครั้งต่อไป เกษตรกรบางคนอาจปลูกหอมเพียงอย่างเดียว 3 ครั้งต่อปีโดยไม่ปลูกข้าวเลย นอกจากนี้มีเกษตรกรเพียงเล็กน้อยที่ปลูกไม้ผล

อำเภอแม่ทา ถูกกลุ่มเป็นตัวแทนจากเขตพื้นที่การเกษตรไม่หนาแน่น มีประชากรทั้งหมด 41,089 คน ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรมเช่นเดียวกัน ระบบการเกษตรของอำเภอแม่ทาไม่มีกิจกรรมการเกษตรมากเท่าอำเภอบ้านโฮ่ง พืชหลักที่เกษตรกรปลูกแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภทคือ ทำนา ทำไร่ ทำสวนผลไม้ กิจกรรมปลูกข้าวโดยทั่วไปอยู่ในระหว่างเดือนกรกฎาคมถึงเดือนพฤศจิกายน ต่อจากนั้นเกษตรกรบางส่วนก็จะไปปลูกพืชไร่ เช่น ถั่วลิสง ถั่วเหลือง ข้าวโพดฝักอ่อน ยาสูบ หรือปลูกผัก ถ้าทำไร่เพียงอย่างเดียวเกษตรกรจะปลูกพืชไร่อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ ปลูกข้าวโพดฝักอ่อน 3 ครั้งต่อปี หรือปลูกพืชตระกูลถั่ว 2 ครั้งต่อปี หรือปลูกอ้อยสำหรับเกษตรกรที่ทำสวนผลไม้ มีสวนลำไย มะม่วง ลิ้นจี่ โดยบางครั้งก็มีการปลูกข้าวหรือปลูกพืชไร่แซมระหว่างแถวของไม้ผล นอกจากนี้มีเกษตรกรเพียงเล็กน้อยทำสวนผักตลอดปี

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนหมู่บ้านทั้งหมดและหมู่บ้านที่มีเสียงตามสาย

อำเภอ (กิ่งอำเภอ)	จำนวนตำบล	จำนวนหมู่บ้าน	จำนวนครัวเรือน	จำนวนหมู่บ้าน ที่มีเสียงตามสาย
เมือง	14	145	35,417	141
ป่าซาง	12	91	28,694	88
บ้านโฮ้ง	5	51	11,803	48
แม่ทา	5	57	14,508	46
สี	8	63	11,397	21
(บ้านธิ)	2	23	4,190	21
(ทุ่งหัวช้าง)	3	32	5,005	11
รวม	49	462	111,014	376